

Özet

Hellenistik ve Roma Dönemi Anadolu Mezar Stelleri Üzerinde Betimlenen Büstlerin İkonografisi Üzerine Düşünceler

Her nedense bu güne kadar Roma Dönemi Anadolu mezar mimarisi üzerinde yapılan araştırmalar ışığında, genelde sadece mimari açıdan Hellenistik Dönem mezar anıtları ile bağlantı kurulmaya çalışılır. Ancak mezarlarda kullanılmış olan çoğu sembolik amaçlı bezeme motiflerine gelince durum değişir. Yarım veya büst şeklinde çalışılmış insan figürleri bu motiflerin en önemlilerindedir. Hellenistik Dönem Anadolu mezar sanatında, özellikle mezar stelleri üzerinde, sıkça karşılaşılan bu tür yarım figürler haklı olarak dönemin heykel sanatı ile aynı grupta incelenirler. Fakat Roma Dönemi'ne tarihlenen steller üzerindeki büstler ise, "Erken İmparatorluk Dönemi ile birlikte Roma sanatında ortaya çıkan yeni anlayışın ürünü olmalıydı" denir. Hatta bazı araştırmacılar daha da ileri giderek bu tür büst formunun Roma'da İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısında sadece serbest bırakılmış köleler için kullanıldığını, eyaletlerde ise zengin sınıf tarafından tercih edildiğini belirtirler. Böyle bir tezin gerçeği yansıtmadığını, yarım büst formunun Roma'da sadece serbest bırakılmış kölelere hitap etmediğini, Roma mezar sanatı üzerine araştırma yapmış pek çok bilim adamı belgelemiştir. "Anadolu'nun İ.S. 1. yüzyılla beraber Romalılaşmaya başlaması, böyle bir geleneği beraberinde getirdi" savı da gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü, söz konusu olan Lacine, Balleus ve Umbolu Toga genelde tercih edilmemiştir.

Büst formundaki insan figürlerinin sıkça kullanılmaya başlamasının asıl sebebi, mezar anıtları üzerindeki alanın estetik açıdan sadece büst formuna uygun olduğundandır. Bundan dolayıdır ki, steller üzerinde dar alanlar büstler için, geniş mekanlar ise bütün figürler için tercih edilmiştir. Sadece büstlerin kullanımı amacına yönelik, dar firizli çok katlı stellerde mevcuttur. Benzer bir uygulamayı girilandlı altınlar, ostothekekler veya lahitler üzerinde de görmek mümkündür. Parasal nedenlerle veya isteğe bağlı olarak, tipolojik açıdan yeni olmayan, aksine kökeni çok eskilere dayanan büst formunun tercih edilmesi de ihtimal dahilindedir.

Yine tıpkı büst formunun kullanımında olduğu gibi, bazı büstlerin betimlendikleri mezar anıtları üzerindeki anlamı bakımından da sorunlar bulunmaktadır. Genelde üçlü küme halinde betimlenen kadın büstleri ele alındığı için, yanlış yorumlamalar yapılmıştır. Bu tür büstler için önerilen moira kavramı sadece bir hipotez olarak algılanabilir. Çünkü, moira olarak nitelendirilen büstlerin hiçbirinde moiralara ait bir simge yer almadığı gibi, konuyla ilgili bir yazıtta mevcut değildir. Bazı yazıtlarda ise, moira isminin mezar sahibinin kendisi olduğu vurgulanmıştır. Bunlardan başka tek bir kadın -bir erkek veya iki erkek- bir kadın büstünün yer aldığı stellerde bilinir. Bu stellerde moiralara asla söz konusu değildir.

Sonuç olarak, Roma Dönemi Anadolu mezar stelleri üzerinde betimlenen büstleri değerlendirirken muhakkak yabancı bir etken aramak şart değildir. Çünkü, sözkonusu olan büstlerin benzerleri Hellenistik Dönem mezar stelleri, altınlar veya ostothekekler üzerinde sıkça betimlenmiştir. Roma etkisi olarak ise, sadece İ.S. 1. yüzyılla beraber kullanılmaya başlanılan imparator ailesi saç modası veya yüz ifade tarzı örnek gösterilebilir.